

Σχεδιασμός και υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων στη μουσειακή αγωγή: Το παράδειγμα της Εξόδου του Μεσολογγίου

Αιμιλία Δαλάρη

Υποψήφια Δρ. Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Emilydalar93@yahoo.gr

Περίληψη

Η μάθηση και η διδασκαλία είναι αλληλένδετες διαδικασίες, που τροφοδοτούν η μία την άλλη. Είναι χαρά να δουλεύεις με παιδιά και να τα καθοδηγείς να υιοθετήσουν σωστούς τρόπους συμπεριφοράς και σκέψης. Για να μπορέσουν, λοιπόν, όλα τα μέλη μιας σχολικής μονάδας να συνυπάρχουν και να μην προσφέρεται η στείρα γνώση στους μαθητές αποκλειστικά και μόνο από τα βιβλία, είναι σκόπιμο να υπάρξει μία νέα παιδαγωγική προσέγγιση της γνώσης, πράγμα το οποίο μπορεί να γίνει εφικτό μέσα από το παιχνίδι ως μορφή μάθησης σε συνδυασμό με το μάθημα της Μουσειακής Αγωγής. Η παρακάτω εργασία προτείνει τη διερεύνηση του θέματος της μουσειακής αγωγής σε συνδυασμό με την υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων για το μάθημα της Ιστορίας σε μαθητές δημοτικού σχολείου και, ειδικότερα, τη μελέτη και την ερεύνηση της ιστορίας της Εξόδου του Μεσολογγίου. Ακόμη, προσπαθεί να διερευνήσει την επίδραση των εναλλακτικών διδακτικών προσεγγίσεων, με έμφαση στη Μουσειακή Αγωγή για την καλλιέργεια θετικών στάσεων των μαθητών δημοτικών σχολείων, αναφορικά με το μάθημα της Ιστορίας.

Λέξεις-κλειδιά: μουσειακή αγωγή, Ιστορία, Μεσολόγγι, Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση.

1. Εισαγωγή

Με τη θεωρία και την πράξη της διδασκαλίας ασχολείται η διδακτική, η οποία είναι κλάδος της Παιδαγωγικής. *«Η Διδακτική, ως θεωρία της διδασκαλίας, δηλαδή ως επιστήμη της διδασκαλίας και της μάθησης, περιλαμβάνει όχι μόνο τον προγραμματισμό της διδασκαλίας αλλά και τις διαδικασίες και τις μεθόδους της διδασκαλίας και της μάθησης»* (Καψάλης, 1999). Ειδικότερα, η διδασκαλία, σύμφωνα με τον Χριστιά (2009), *«αναφέρεται σε μια συστηματική και μεθοδευμένη δραστηριότητα, κατά την οποία ο δάσκαλος αποσκοπεί να επιδράσει, σύμφωνα με ορισμένους σκοπούς και χρησιμοποιώντας διάφορες τεχνικές και μέσα στη συμπεριφορά του μαθητή, ώστε ο τελευταίος να αποκτήσει, να αλλάξει ή να ενισχύσει τις ικανότητες, τις δεξιότητες και τις στάσεις του»*. Έτσι, βασικοί παράμετροι της διδασκαλίας είναι ο δάσκαλος, ο μαθητής και το διδακτικό αντικείμενο. Η διδασκαλία δομείται πάνω σε δραστηριότητες, προγραμματισμένες ή μεθοδικές, οι οποίες οδηγούν σε δραστηριότητες μαθητείας με βασικά αποτελέσματα -σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα- τη μάθηση και την ανάπτυξη των μαθητών. Κατά τη σχεδίαση, λοιπόν, μίας διδακτικής πρότασης από τον εκπαιδευτικό πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τα ενδιαφέροντα και οι κλίσεις των μαθητών, οι προγενέστερες γνώσεις τους σχετικά με τη δράση, η επιλογή των διδακτικών μέσων, οι σχέσεις αλληλεπίδρασης τόσο μεταξύ των μαθητών όσο και του εκπαιδευτικού με τους μαθητές κ.ά.

Όσον αφορά τη διδακτική στον σχολικό χώρο, το παραδοσιακό σχολείο προτιμάει τη διδασκαλία και τη μάθηση μέσω του σχολικού εγχειριδίου και δε δείχνει το αρμόζον ενδιαφέρον για την παιδαγωγική θέση του παιχνιδιού ως μορφή μάθησης. Ωστόσο, σύμφωνα με πρόσφατες έρευνες, ο όρος παιχνίδι αναφέρεται σε ένα πλήθος συμπεριφορών στις οποίες περιλαμβάνονται κοινωνικο-συναισθηματικά, γνωστικά, γλωσσικά καθώς και σωματικά στοιχεία (Haight & Black, 2001). Το παιχνίδι προσφέρει στα παιδιά ευκαιρίες να

εξερευνήσουν τις ιδέες τους και να προβούν σε νέες αποκαλύψεις εντός του δικού τους κοινωνικοπολιτισμικού πλαισίου.

Σε όλα τα παραπάνω, προστίθεται και το μάθημα της Μουσειακής Αγωγής. Η προώθησή της γίνεται μέσα από εκπαιδευτικά προγράμματα που στηρίζονται στη διεπιστημονική και διαθεματική προσέγγιση, τη βιωματική και ενεργητική μάθηση, την ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, την παρατήρηση, την εξερεύνηση, την ανακάλυψη και την καλλιέργεια της κριτικής σκέψης των μαθητών.

2. Μουσειοπαιδαγωγική

«Η μουσειολογία είναι η επιστήμη των μουσείων. Έχει να κάνει με τη μελέτη της ιστορίας και του υπόβαθρου των μουσείων, του ρόλου τους στην κοινωνία, τη συντήρηση, την εκπαίδευση και την οργάνωση, της σχέσης με το φυσικό περιβάλλον και της ταξινόμησης διαφορετικών ειδών μουσείων» (Οικονόμου, 2003). Παρόλο που η συζήτηση για τη μουσειολογία εξελίσσεται, ανακύπτουν νέοι όροι, όπως αυτός της νέας μουσειολογίας. Πρώτη αναφορά γίνεται από τον Γάλλο θεωρητικό των μουσείων, George- Henri Riviere, και ακολούθησαν αρκετοί μελετητές από τη δεκαετία του 1970 και μετά. Η θεωρία στηρίζεται στην αρχή ότι η μουσειολογία αντιπροσωπεύει ό,τι συμβαίνει μέσα στους τέσσερις τοίχους του μουσείου, ενώ η νέα μουσειολογία προχωρά παραπέρα, προσπαθώντας να καταρρίψει στεγανά που εμποδίζουν την πρόσβαση στο μουσείο και ασχολείται κυρίως με μη παραδοσιακά μουσεία, που έχουν οργανική σχέση με την κοινότητα στην οποία ανήκουν. Επικεντρώνεται, ουσιαστικά, σε τοπικά και περιφερειακά μουσεία, τονίζοντας τη στενή σύνδεση του μουσείου με την τοπική κοινωνία (Riviere, 1969).

Η μουσειοπαιδαγωγική, από την άλλη, ορίζεται ως *«ιδιαιτερη πράξη και θεωρία της παιδαγωγικής, η οποία υλοποιεί παιδαγωγική πράξη στον χώρο του μουσείου, αναφερόμενη σε πραγματικούς ή πιθανούς επισκέπτες, με πρόθεση τη μεσολάβηση ανάμεσα σε αυτούς και το μουσείο και κυρίως στα μουσειακά αντικείμενα, με στόχο τη γνωστική, συναισθηματική, ψυχοκινητική προώθηση του επισκέπτη, ο οποίος θα έχει την ανάγκη της μουσειοπαιδαγωγικής σταδιακά όλο και λιγότερο»* (Νικονάνου, 2005). Αποτελεί, με λίγα λόγια, γέφυρα ανάμεσα στην εκπαίδευση και τον πολιτισμό, προϋποθέτει την ουσιαστική εμπλοκή του επισκέπτη και σκοπός της είναι η παιδαγωγική αξιοποίηση των μουσείων. Στηρίζεται, ακόμα, στα δεδομένα της τέχνης, της αισθητικής και του πολιτισμού και μελετά, ερευνά και προάγει την επικοινωνία μέσα από ένα εμπλουτισμένο εκπαιδευτικό περιβάλλον του μουσείου. Παράλληλα, μέσω της μουσειοπαιδαγωγικής δραστηριότητας, προωθείται, τόσο η εξερεύνηση του εσωτερικού κόσμου και η προσωπική έκφραση όσο και η συλλογική δράση και αρμονική συνεργασία μιας ομάδας.

3. Ο εκπαιδευτικός ρόλος του μουσείου

Η τριγωνική σχέση μουσειοπαιδαγωγού - δασκάλου - μαθητή αποτελεί το «τρίγωνο συνεργασίας», που έχει στόχο την εκμάθηση της γνώσης μέσα από αυτόβουλες ψυχαγωγικές διαδικασίες στον περιβάλλοντα χώρο εντός ή εκτός του μουσείου. Έτσι, το μουσείο θα αντιμετωπίζεται όχι ως φόντο σχολικών εκδρομών ή περιπάτων, αλλά ως χώρος πολυσήμαντων πληροφοριών και εμπειριών, που βοηθούν στην κατανόηση του πολιτισμού, γεγονός το οποίο προϋποθέτει την κριτική αντίληψη του παρελθόντος. Η σχέση μουσείου και σχολείου είναι, εν πολλοίς, αντικρουόμενη, καθώς οι ρόλοι των δυο θεσμών τους «επιβάλλουν». Το σχολείο είναι ο επίσημος διαχειριστής της γνώσης και ο βασικός μηχανισμός κοινωνικής αναπαραγωγής ιδεών, στάσεων και αντιλήψεων, ενώ, από την άλλη,

το μουσείο είναι ο επίσημος θεσμός της επιστημονικής γνώσης για το παρελθόν (Δάλκος, 2000).

Τον 21^ο αιώνα, η μουσειοπαιδαγωγική στρέφεται περισσότερο προς τον σχεδιασμό ολοκληρωμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων με διαβαθμίσεις για κάθε ηλικία, αποδεχόμενη την αυτονομία και την αυτενέργεια του ατόμου στην πρόσληψη της γνώσης. Η αξιοποίηση των εικαστικών έργων στη διδακτική πράξη θεωρείται απαραίτητη και αυτονόητη στον χώρο της παιδαγωγικής, κάτι που ορίζεται, άλλωστε, και από την αρχή της εποπτικότητας της διδασκαλίας. Ένα μνημείο προσεγγίζεται διαφορετικά από έναν ιστορικό, διαφορετικά από έναν ιστορικό τέχνης και διαφορετικά από τον εκπαιδευτικό. Ο εκπαιδευτικός το προσεγγίζει διδακτικά και προσπαθεί να αξιοποιήσει τα στοιχεία του, έτσι, ώστε να βοηθήσουν όχι μόνο τη διαδικασία μάθησης, αλλά και την καλλιέργεια της κριτικής σκέψης, την παρατήρηση, την όξυνση της μνήμης και τη διερεύνηση των ενδιαφερόντων του μαθητή.

Οι αντιληπτικές δυσκολίες που παρουσιάζει το μάθημα της Ιστορίας κατανοούνται και προσεγγίζονται με βάση τη θεωρία της γνωστικής ανάπτυξης του Piaget. Πέρα, όμως, από τη θεωρία αυτή, άλλες νεότερες (Bruner, 1960) βεβαιώνουν ότι το παιδί μπορεί να διδαχθεί οποιοδήποτε γνωστικό αντικείμενο σε κάθε στάδιο της διανοητικής του ανάπτυξης, χωρίς να ζημιωθεί η επιστημονική του εγκυρότητα. Γνωστικοί ψυχολόγοι και ιστορικοί υποστηρίζουν ότι η ανάπτυξη της ιστορικής σκέψης των παιδιών πέρα από τη βιολογική ανάπτυξη, εξαρτάται, κυρίως, από τα ερεθίσματα που δέχονται οι μαθητές, ποιοτικά και ποσοτικά, το πολιτισμικό περιβάλλον και τη μαθησιακή διαδικασία.

Ο δάσκαλος που αποφασίζει να ασχοληθεί με την τοπική ιστορία έχει να δουλέψει μ' έναν τρόπο ελκυστικό για τον ίδιο και τους μαθητές του. Η αξιοποίηση των μνημείων της περιοχής, ιστορικών ή καλλιτεχνικών, συμβάλλει ιδιαίτερα στην τόνωση της αντιληπτικής ικανότητας των μαθητών ιδιαίτερα της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Οι μαθητές, από την άλλη, καθώς έρχονται σε επαφή στην καθημερινή τους ζωή με ορισμένα από τα μνημεία αυτά, γνωρίζουν και πληροφορούνται στοιχεία από την ιστορία του τόπου τους. Έρευνες έχουν δείξει ότι η καταλληλότερη ηλικία για αξιοποίηση των ιστορικών μνημείων είναι από 8 έως 13 ετών, γιατί στην ηλικία αυτή τα παιδιά επηρεάζονται, κυρίως, από περιγραφικά θέματα, σύμφωνα με τη γνωστική ψυχολογία.

4. Προβληματική του θέματος - Πρωτοτυπία

«Ένα μάθημα θα είναι τόσο τελειότερο όσο λιγότερες λέξεις θα περιέχει. Πρέπει να φροντίσουμε, όταν ετοιμάζουμε το μάθημα, και μάλιστα να υπολογίσουμε και να διαλέξουμε τις λέξεις που θα προφερθούν» (Montessori). Με αυτές τις προτάσεις, η μεγαλύτερη παιδαγωγός του κόσμου υπογραμμίζει τη σημασία των λέξεων κατά τη δημιουργία μίας εκπαιδευτικής δραστηριότητας ή ακόμη και ενός μαθήματος.

Τα παιδιά κουράζονται και βαριούνται εύκολα τη μάθηση με τα βιβλία. Θέλουν κάτι διαφορετικό, κάτι στο οποίο θα μπορούν και τα ίδια να συμμετέχουν βιωματικά. Η μουσειακή αγωγή είναι ένα μάθημα στο δημοτικό σχολείο που προσφέρει αυτό ακριβώς που ζητούν οι μαθητές, μάθηση και διδασκαλία έξω από τη σχολική αίθουσα. Επισκέψεις σε μουσεία, χώρους πολιτιστικού και πολιτισμικού ενδιαφέροντος, αρχαιολογικούς χώρους, πινακοθήκες είναι μερικά παραδείγματα. Οι μαθητές βγαίνουν από τα στενά όρια της τάξης και μαθαίνουν έξω από αυτήν με διάφορα εργαλεία μάθησης, όπως παιχνίδια ρόλων, δραματοποιήσεις, ζωγραφική, παιχνίδια σε περιβάλλοντα εικονικής πραγματικότητας. Η μουσειακή αγωγή, σύμφωνα με τη Φύκαρη (2006), έχει στόχο *«να αναδείξει την ουσιαστική και λειτουργική προσέγγιση των μουσειακών αντικειμένων, απορρίπτοντας την παραδοσιακή διδακτική*

μέθοδο του μαθητή – ακροατή και υιοθετώντας μεθόδους δανεισμένες από τον χώρο της σχολικής παιδαγωγικής». Ο ρόλος της είναι, αρχικά, η καλλιέργεια, στον μέγιστο βαθμό, των στόχων του σχολείου καθώς και της κουλτούρας των παιδιών και των εκπαιδευτικών για επίσκεψη σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους καθώς, επίσης, ο σεβασμός της πολιτιστικής κληρονομιάς και η δημιουργική αξιοποίηση των αρχαιολογικών χώρων, μουσείων και μνημείων του τόπου μας.

Παρεμβάσεις μουσειακής εκπαίδευσης έχουν εφαρμοστεί και στη χώρα μας αλλά και στο εξωτερικό. Στην Ελλάδα, η διατριβή της Παναγιωτοπούλου (2014) έχει ως στόχο την αξιοποίηση εναλλακτικών διδακτικών προσεγγίσεων, όπως η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και η μελέτη των αξιών για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς. Ο Krucsof (2003) παρουσιάζει μία σειρά από εκπαιδευτικά προγράμματα για μαθητές δημοτικού σχολείου αλλά και ενήλικες που λαμβάνουν χώρα στο Edgar and Deborah Jannotta Mesopotamian Gallery στο Σικάγο. Οι μαθητές μαθαίνουν για τα εκθέματα, παίζουν παιχνίδια της αρχαίας Αιγύπτου και μαθαίνουν να δημιουργούν μόνοι τους αντικείμενα που έχουν σχέση με την Αίγυπτο. Στην Κύπρο έχουν υλοποιηθεί προγράμματα μουσειακής εκπαίδευσης σε αρκετά μουσεία της χώρας, όπως το αρχαιολογικό ή το μεσαιωνικό μουσείο. Ωστόσο, η πόλη του Μεσολογγίου, παρά τη μεγάλη ιστορία που έχει και είναι γνωστή παγκοσμίως και την πληθώρα αρχαιολογικών χώρων και μνημείων που σχετίζονται με την ιστορική Έξοδο, δεν έχουν υλοποιηθεί σχετικές έρευνες ή προγράμματα που απευθύνονται σε μαθητές δημοτικών σχολείων με στόχο την εκμάθηση της τοπικής ιστορίας.

Το σύγχρονο μουσείο έχει στόχο όχι μόνο να συλλέγει, να διατηρεί, να ερευνά την πολιτιστική κληρονομιά, αλλά και να ερμηνεύει, να εκπαιδεύει και να ψυχαγωγεί. Έτσι, ενώ το ελληνικό σχολείο επιμένει στη διδασκαλία στην τάξη, η παρούσα εργασία θα προτείνει την εκμάθηση της τοπικής ιστορίας του Μεσολογγίου έξω από αυτήν. Σε χώρους ιστορικής σημασίας, όπως η δημοτική πινακοθήκη της πόλης, ο κήπος των ηρώων, το σπίτι του ποιητή Κωστή Παλαμά. Τα παιδιά θα παίξουν παιχνίδι κρυμμένου θησαυρού μέσα στον κήπο των ηρώων, θα γνωρίσουν τους ήρωες του 1821, θα συλλέξουν πληροφορίες, θα μάθουν τι έκαναν οι πολεμιστές και οι οπλαρχηγοί όταν ήταν μέσα στην πόλη κατά την πρώτη και δεύτερη πολιορκία. Έπειτα, θα μελετήσουν και θα αναλύσουν πίνακες που δημιουργήθηκαν από Έλληνες και ξένους ζωγράφους για την ηρωική έξοδο. Θα αναλύσουν τα εκθέματα, θα ζωγραφίσουν, θα συλλέξουν πληροφορίες και θα τις συνθέσουν, με στόχο να φτάσουν στη λύση του μυστηρίου της Εξόδου.

5. Σκοποί, στόχοι, ερευνητικά ερωτήματα

Η παρούσα εργασία αποσκοπεί, μέσα από την έρευνα, να διερευνήσει την επίδραση των εναλλακτικών διδακτικών προσεγγίσεων με έμφαση στη Μουσειακή Αγωγή για την καλλιέργεια θετικών στάσεων των μαθητών δημοτικών σχολείων, αναφορικά με το μάθημα της Ιστορίας. Συγκεκριμένα, στόχοι της εργασίας αποτελούν:

- η αξιοποίηση εναλλακτικών διδακτικών προσεγγίσεων για την ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων των μαθητών,
- η διερεύνηση της αποτελεσματικότητας των εναλλακτικών διδακτικών προσεγγίσεων έναντι της παραδοσιακής διδασκαλίας,
- η διερεύνηση των γνώσεων των μαθητών, αναφορικά με την τοπική ιστορία της περιοχής τους πριν και μετά την έρευνα,
- η ανάπτυξη συνεργασίας μεταξύ των μαθητών.

Τα ερευνητικά ερωτήματα παρουσιάζονται παρακάτω:

- Τα παιδιά έχουν γνώσεις πριν την έρευνα για την τοπική ιστορία;
- Υπάρχει διαφορά στις γνώσεις που είχαν πριν και μετά το πέρας της έρευνας;
- Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να συνεργαστούν με τα παιδιά, να γίνουν μία ομάδα, καθώς και με τον ερευνητή;
- Τα παιδιά μπορούν να συνεργαστούν μεταξύ τους;
- Πώς μπορεί να επιτευχθεί η ομαλή σύνδεση των παραδοσιακά διακριτών επιστημονικών πεδίων στην εκπαιδευτική πράξη; (διαθεματικότητα)
- Αυξάνεται το ενδιαφέρον των μαθητών για το μάθημα σε σύγκριση με άλλες συμβατικές μεθόδους;
- Επιτυγχάνονται καλύτερα μαθησιακά αποτελέσματα;

6. Μεθοδολογία έρευνας

Η παιδαγωγική μέθοδος που θα είναι κυρίαρχη κατά τη διάρκεια της έρευνας θα είναι η τεχνική της έρευνας-δράσης. Το γεγονός ότι η έρευνα πραγματεύεται ουσιώδεις έννοιες που περιλαμβάνουν γνώσεις και στάσεις που συνδέονται με την ιστορία και τον πολιτισμό οδηγεί στην επιλογή μιας προσέγγισης με κριτικό χαρακτήρα, τόσο για την κατανόηση και την ερμηνεία του τρόπου που αντιλαμβάνονται οι εκπαιδευτικοί τις παραπάνω έννοιες όσο και για τη διερεύνηση των τυχόν αλλαγών στις γνώσεις των μαθητών.

Η έρευνα-δράση συνδέθηκε με την εκπαίδευση, όταν άρχισε να συνειδητοποιείται η αναγκαιότητα της ενεργούς συμμετοχής των εκπαιδευτικών στην ανάπτυξη των Αναλυτικών Προγραμμάτων. Στο πλαίσιο αυτό, δίνεται έμφαση στον στοχαστικοκριτικό εκπαιδευτικό, στην έρευνα και τη διδασκαλία (Stenhouse, 1978) και προβάλλεται η ερμηνευτική εκδοχή (Elliot, 1985). Είναι, άλλωστε, ευρέως αποδεκτό ότι η έρευνα-δράση είναι μία παρέμβαση μικρής κλίμακας στον πραγματικό κόσμο και, ταυτόχρονα, η παρατήρηση της παρέμβασης και των επιδράσεών της σε αυτόν (Cohen κ.ά., 2007). Εμπλέκει τους εκπαιδευτικούς σε όλα τα επίπεδα του σχεδιασμού, της υλοποίησης και της αξιολόγησης του προγράμματος. Επίσης, εμπλέκει και τους μαθητές, οι οποίοι συμμετέχουν ενεργά σε πολλές φάσεις της δράσης. Κατά τη διάρκεια της παρέμβασης, προγραμματίζονται δραστηριότητες που αποσκοπούν στη συλλογή δεδομένων, αφού η μέθοδος αυτή παρέχει τη δυνατότητα ανατροφοδότησης, μεταβολής και βελτίωσης του προγράμματος στην πορεία του (Stenhouse, 1988).

Η επιλογή της έρευνας-δράσης, οπότε κρίνεται ως η πλέον κατάλληλη, γιατί, αφενός, επιτρέπει στα μέλη της σχολικής κοινότητας να διερευνούν τις πρακτικές τους μέσω στοχαστικής δράσης και συνεργατικής επικοινωνίας κι, αφετέρου, δίνει τη δυνατότητα δημιουργίας εμπειριών που διαπνέονται και κατευθύνονται από το πνεύμα της αειφορίας και της κοινότητας μάθησης (Κάτσεων κ.ά., 2010).

Είναι προφανές, ωστόσο, ότι για την ερευνητική επένδυση σε τέτοια περιοχή, η οποία μάλιστα θα μπορούσε να χαρακτηριστεί και ως «υψηλής επικινδυνότητας» λόγω των ιδιαίτερων δυσκολιών που εμφανίζει η οποιαδήποτε προσπάθεια αντικειμενικής προσέγγισης, απαιτείται η χρήση αρμόδιων μεθοδολογικών τεχνικών, όπως είναι η παρατήρηση, η συνέντευξη και τα ερωτηματολόγια.

Για την υλοποίηση του ερευνητικού σχεδίου προτείνεται η εκπόνηση συνολικά δύο ερωτηματολογίων. Το πρώτο θα μοιραστεί σε μαθητές δημοτικού σχολείου στην αρχή της δράσης και το δεύτερο στους ίδιους μαθητές στο τέλος της δράσης, με στόχο τον έλεγχο των γνώσεων τους πριν και μετά την έρευνα. Ως βασικοί άξονες των ερωτηματολογίων, θα τεθούν: οι γνώσεις που έχουν οι μαθητές για θέματα που αφορούν τη Μουσειακή Αγωγή, τη σχέση τους με τους αρχαιολογικούς χώρους της περιοχής, τις γνώσεις τους σχετικά με την τοπική ιστορία. Προτείνεται, επίσης, η συνέντευξη του εκπαιδευτικού του τμήματος, τόσο

στην αρχή όσο και στο τέλος της δράσης. Η συνέντευξη θα στοχεύει στις γνώσεις που έχει ο εκπαιδευτικός σχετικά με το μάθημα της Μουσειακής Αγωγής, στις γενικότερες γνώσεις του για την ιστορία του Μεσολογγίου, στη σχέση του με τους μαθητές, τη συμμετοχή του σε εκπαιδευτικά προγράμματα ή σε ημερίδες ή σε συνέδρια και ενημερώσεις που σχετίζονται με τη Μουσειακή Αγωγή.

7. Αναμενόμενα αποτελέσματα

Οι μαθητές, μετά το πέρας του προγράμματος, αναμένεται να μπορούν:

- Να γνωρίζουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ιστορίας στην περιοχή μελέτης.
- Να εκδηλώνουν συμπεριφορές, όπως παρατηρήσεις, επισκέψεις, συζητήσεις, μελέτες και καταγραφές της τοπικής ιστορίας.
- Να καλλιεργήσουν αίσθημα προσωπικής ευθύνης για την ιστορία του τόπου τους.
- Να θεωρήσουν τα μουσεία και τους αρχαιολογικούς χώρους, ως πηγές ιστορικής γνώσης.
- Να αναγνωρίσουν τη σημασία που κατέχει ακόμη και σήμερα η ιστορία του Μεσολογγίου όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και στο εξωτερικό.
- Να μάθουν να συνεργάζονται σε ομάδες.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Bruner, J. S. (1960). *The process of education*. USA: Harvard University Press.
- Cohen, L., Manion, L., & Morisson, K. (2007). *Research methods in Education* (6th ed.). London: Routledge.
- Elliot, J. (1985). Facilitating Action Research in Schools: Some Dilemmas. In R. Burgess (Ed.), *Field Methodes in the Study of Education*. London: Falmer.
- Haight, W. L., & Black, J. E. (2001). A comparative approach to play: Cross- species and cross-cultural perspectives of play in development. *Human development*, 44, 228-234.
- Krucoff, C. (2003). *Museum educational program*. The Oriental Institute, 2003-2004 Annual Report. USA: University of Chicago.
- Riviere, G. H. (1969). The Museum - The Intensification of Scientific Research and the Growth of Art Production. *UNESCO International Symposium on Museums in the Contemporary World*, Paris.
- Stenhouse, L. (1978). Case Study as contemporary history. *British Educational Research Journal*, Vol.4, 21-39.
- Stenhouse, L. (1988). *Case Study Methods*. In J. P. Keeves (Ed.), *Educational Research, Methodology and Measurement: An International Handbook* (1st ed.) (pp. 61-66). Oxford: Pergamon.
- Δάλκος, Γ. (2000). *Σχολείο και μουσείο*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Κάτσενου, Χ., Νομικού, Χ., & Φλογαΐτη, Ε. (2010). Η συμβολή της Έρευνας Δράσης στην επαγγελματική ανάπτυξη του εκπαιδευτικού. *Πρακτικά 5ου Πανελληνίου Συνεδρίου, Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*. Ιωάννινα: Το Σταυροδρόμι της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη.
- Καψάλης, Α. (1999). Διδακτική και Αναλυτικά Προγράμματα. Στο *Η εξέλιξη της διδακτικής-Επιστημολογικής Θεώρησης* (σσ. 383-392). Αθήνα: Gutenberg.
- Νικονάνου, Ν. (2015). *Μουσειακή μάθηση και εμπειρία στον 21ο αιώνα*. Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Αθήνα: Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.
- Οικονόμου, Μ. (2003). *Μουσείο: Αποθήκη ή ζωντανός οργανισμός;* Αθήνα: Κριτική.

- Παναγιωτοπούλου, Π. (2014). Η αξιοποίηση εναλλακτικών διδακτικών προσεγγίσεων με έμφαση στη Μουσειοπαιδαγωγική για την καλλιέργεια των στάσεων των μαθητών Δημοτικών Σχολείων αναφορικά με την πολιτιστική κληρονομιά (Διδακτορική διατριβή). Τμήμα Επιστημών της Προσχολικής Αγωγής και του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού, Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Ρόδος.
- Φύκαρη, Π. (2006). *Μουσειακή Αγωγή*. Ελληνική Πύλη Παιδείας. Ανακτήθηκε στις 14 Οκτωβρίου 2018, από: <https://www.eduportal.gr/mousiak-hagogi/>.
- Χριστιάς, Ι. (2009). *Θεωρία και Μεθοδολογία της Διδασκαλίας* (5η έκδ.). Αθήνα: Γρηγόρη.